

Döwletaly batyr

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 22 января, 2025
Döwletaly batyr DÖWLETALY BATYR

Begenjaly begiň Döwletaly diýen agasy-da bar eken. Ölinçä serdar serkerdeligini egninde göteren Döwletaly öz ilini, öz ýurduny keseki zulumkeşlerden goramakda köp hyzmatlary bitiripdir. Ol beýik söz ussady Magtymguly Pyragynyň:
«Sansyz ile serkerdedir, soltandyr,
Jeň ýerinde jellat, belki, arslandyr,

Menzili mesjitdir, ferşi diwandyr,
Gijesi, gündizi Döwletalynyň»

diýen ýaly ajaýyp setirlerinde taryplanma kemini goýmandyr.
Ýöne Döwletalynyň yzyny tutjak özünden zürýat galmandyr.

Begenjaly agasyny ýat eýläp, ogullarynyň birine onuň adyny dakypdyr. Kiçi Döwletaly hem çagalygyndan görkana bolan, serdar sypat bolan, edenli hem merdana bolan. Ol oglanka öz oglanka öz dostlary bilen obadan alysdan bahar aýlary goýun bakyp ýörkä garakçylar tarapyndan ogurlanypdyr. Garakçylar mallary öz aralarynda paýlaşyp, Döwletaly dagyny hem Mazenderan bazarynda gul hökmünde satypdyrlar. Döwletaly Baýram hanyň neslinden bolany üçin ýokary bahadan geçipdir.

Döwletaly del topraga düşen pursatyndan öz ata watanyna dolanmagyň pikirini edipdir. Başarsa ol ähli dostlaryny-da özi bilen dogduk mekana atarjak eken. Ýöne olar indi nirede, haýsy gapyda, haýsy garny ýaglynyň galçagyny gazap ýör?

Dogry, Döwletaly ýoldaşlarynyň iki-üç sanysyny soraglap-idegläp bilipdir. Ýuwaş-ýuwaşdan aşaklyk bilen gizligin duşuşygam gurapdyr. Onsoň paýhas edip, uzak oýlanyp, ýat ýurtdan gaçmagyň pikirini öz ýanyndan oýap-çenäpdir.

Döwletaly juda batyr eken. Onuň hiç zatdan gorky-ürküsi bolmandyr. Oglanyň ak saplysy bilen öz goýun sürüsine çozan möjeklere garşy söweş kylanyny, biriniň garnyndan gapy açyp, eýlekilerini-de serpikdirenini obada uly-kiçi hälimi-şindi guwançly gürrüň edýär ekenler. Ýöne Döwletaly bu ýerde züwwetdin gorkak bolan bolýar.

Döwletalynyň hojaýynynyň ýaşaýan ýeri tokaýlygyň gyrasydy. Tokaýdan bolsa gaplaňyňmy, möjegiňmi, şagalyňmy, başga-başga wagşy haýwanlaryňmy aýylganç-aýylganç sesleri gelip, ýüregiňi ersdirip durdy. Döwletaly bolsa olaryň sesini eşitdigi bilgeşlinden sandyrap, «şagal-şagal» diýip waýkyryberýärdi, gorkan kişi bolan bolup, töwerekden daşlaşyp bilmän, köwejekläp ýöriberipdir. Hojaýyn onuň ýelýürekligine, ylaýta-da şagaldan gorkuşyna geňler galypdyr. «Päheý-de welin, «ineriň döli bolmaz» diýenleri dogry eken. Mundanam han nesli bolarmy. Bu bir syratyna görä däl eken. Şun-a «Hol-ha,

guşagyndan ak ýol. Bar, öýüňize gaýdyber» diýende-de ýeke sanjym ädip biljek däl».

Şular ýaly netijä gelen hojaýyn Döwletalynyň aýaklaryndaky gandaly aýyrýar. Döwletala-da geregi şudy. Ýöne Döwletaly gaçmaga howlугanok. Hilegärlik edip, hojaýynyň bir diýenini iki aýtdyrman, onuň buýran işlerini artykmajy bilen ýerine ýerine ýetirýärdi. Bildirmänem ýolda azyklyk üçin torbasyna gaty-guty nan ýygnaýardy. Bir haltajygy bolsa nasdan doldurypdy. Ine, onsoň Hudaýyň bir ýol açan günü gelýär-de, şol günüň tümlüğinde Döwletaly gözläp tapan dostlary bilen niçeme wagtdan bäri arzuwlan ata Watanlaryna gyp basýar. Emma añçyl sakçylar oglanlaryň gaçanlaryny duýýarlar-da, yzlaryndan kowýarlar. Oglanlar hem içi wagşy haýwanlardan doly tokaýa özlerini atýarlar. Olaryň her ädimde oglanlara duşup, tar-mar etmekleri mümkindi. Emma Watan küýsegi, ene topraga gowuşmak islegi gorky-ürküden üstün çykýardy. Oglanlar şahalary ýaýbaň, daş-töweregi ümürsin jeňňellik bolup duran agajyň üstüne çykyp, özlerini gizläpdirliler. Olar üç günläp şol agajyň üstünde oturypdyrlar. Kowguçylar bolsa olaryň töwereginde «Döwletaly şagal, çyk. Biz saňa zat diýmäli. Öýüňize gidesiň gelse seni hormatlap-sylaglap ugradaly» diýip aýlanşyp gezipdirler.

Şagaldan şeýlekin «gorkýany» üçin Döwletaly bu ýerde şagal lakamyny alypdyr. Öz watanyna gaýdyp gelensoň hem onuň bu lakamy galmandyr. Eýsem-de aýböwürlilere şagallar tiresi diýilmesi şondan gelip çykan bolmaly.

Emma Döwletaly dagy olaryň hilesine gitmän, bukulan agaçlaryndan düşmändirliler. Kowguçylar gaçgaklaryň yzyndan «taf-taf» atly ysgaw itlerini goýberen ekenler. Şeýle-de bolsa Döwletalynyň yzlaryna döken nasy itleriň yzçyl duýgularyny petikläp, başga ýollara gönükdiripdir.

Paltalary daşa degen kowguçylar: «Aý, olar birçak gaplaň-şagala şam bolandyrlar» diýip, yzlaryna gaýdypdyrlar. Döwletaly dagy hem tokaýdan çykyp, gündizler çöpe-çöre, oýa-hendegede duwlanylýp, gijeler ýöräp, aç-suwsuz, ýaradar halda iň soňunda ata Watana ölüpler ýetipdirler.

Nowjuwanlygyndan daşky duşman zulmatyny gören, Watanyň aýrallyk

dagyny çeken Döwletaly batyr edermen ýigit bolup ýetişipdir. Il-gününe serdarlyk edipdir. Uly klassyk şahyr Gurbanaly Magrupynyň meşhur «Döwletýar» dessanynyň baş gahrymany Döwletýar beg bilen egin-egne berip, ene topragyň, ata Watanyň hakyky goragçysy bolupdyr.

Rejepmyrat DURDYÝEW,
Gurbannazar ORAZGULYÝEW. Taryhy şahslar